

Έφη Κατσαδήμα, Αθηνά Νέγη, Χρυσάνθη Παλαμά

Εκπαιδευτική και κοινωνική πραγματικότητα: μέτωπα διαπραγμάτευσης και δράσης στους νομούς Ιωαννίνων, Άρτας και Πρέβεζας

Στα πλαίσια της εκπαιδευτικής και κοινωνικής πραγματικότητας στην Ήπειρο θα σας παρουσιάσουμε σήμερα τις εξής ενότητες: (α) δημογραφικά στοιχεία τσιγγάνικων πληθυσμών στην Ήπειρο, (β) παρεμβάσεις για την εύρεση χώρου μόνιμης εγκατάστασης τσιγγάνικων πληθυσμών, (γ) δράση στα σχολεία και (δ) νέα ερευνητικά πεδία.

Στην Ήπειρο, οι τσιγγάνικοι πληθυσμοί είναι εγκατεστημένοι στις παρυφές των πόλεων και κατά κανόνα σε περιοχές που δεν παρουσιάζουν οικιστικό ενδιαφέρον. Η επαγγελματική τους ενασχόληση με τη μουσική ευνόησε τη μόνιμη και σταθερή εγκατάστασή τους σε συγκεκριμένες περιοχές, ενώ ταυτόχρονα συνέβαλε στην δημιουργία ενός σταθερού δικτύου κοινωνικής οργάνωσης. Ωστόσο, είναι αδύνατον να υπολογιστεί ο ακριβής αριθμός του συνολικού πληθυσμού ρόμικης καταγωγής, καθώς στην τελευταία απογραφή (18-3-2001) δε συμπεριλήφθηκαν οι σκηνίτες και οι ημι-εγκατεστημένοι τσιγγάνοι.

Συγκεκριμένα στην Άρτα ο καταυλισμός των τσιγγάνων βρίσκεται στην περιφερειακή οδό της πόλης. Στη συγκεκριμένη περιοχή είναι εγκατεστημένες εδώ και τριανταπέντε χρόνια, δέκα (10) οικογένειες που αριθμούν περίπου πενήντα (50) άτομα. Οι περισσότεροι μένουν σε εγκαταλελειμμένες αγροικίες με άθλιες συνθήκες υγιεινής. Σε ότι αφορά την επαγγελματική απασχόληση, η πλειοψηφία του πληθυσμού της περιοχής ασχολείται με γεωργικές εργασίες εποχιακού χαρακτήρα (π.χ. συγκομιδή εσπεριδοειδών). Έντεκα από τα παιδιά του καταυλισμού πηγαίνουν στο 10ο Δημοτικό Σχολείο Άρτας. Ωστόσο, η σχολική εκπαίδευση αφορά αποκλειστικά στα αγόρια, καθώς κανένα από τα κορίτσια σχολικής ηλικίας του καταυλισμού δεν πηγαίνει σχολείο.

Το χωριό Καμπή λειτουργεί άτυπα ως χώρος υποδοχής και προσωρινής εγκατάστασης νέων ομάδων, που εκτοπίζονται από τους μόνιμους τσιγγάνικους πληθυσμούς των γύρω περιοχών. Στις αρχές Δεκεμβρίου του 2002 στην περιοχή ήταν εγκατεστημένες πέντε (5) οικογένειες. Στην πλειοψηφία τους κατάγονται από τα Τρίκαλα και τη Λάρισα. Πρόκειται για μετακινούμενες ομάδες τσιγγάνων, που εγκαθίστανται προσωρινά στην περιοχή και ασχολούνται κατά κύριο λόγο με το πλανόδιο εμπόριο.

Στο δήμο Πρέβεζας, ο καταυλισμός των τσιγγάνων έχει μεταφερθεί πρόσφατα στη Βιομηχανική Ζώνη της πόλης (ΒΙ.ΠΕ Πρέβεζας). Στην περιοχή έχουν τοποθετηθεί δέκα “containers” και έχουν εγκατασταθεί ισάριθμες οικογένειες. Οι οικογένειες αυτές αριθμούν σαράντα επτά (47) άτομα από τα οποία τα δεκαεννιά (19) είναι παιδιά σχολικής ηλικίας. Ωστόσο, κανένα από τα παιδιά δεν πηγαίνει σχολείο. Σε ότι αφορά την επαγγελματική απασχόληση, η πλειοψηφία του πληθυσμού ασχολείται με εποχιακές αγροτικές εργασίες (π.χ. θερμοκήπια), ενώ ένα μικρό ποσοστό με το μεταποιητικό εμπόριο αλουμινίου. Οι συνθήκες διαβίωσης είναι στοιχειώδεις, αλλά εξασφαλίζουν τουλάχιστον τις βασικές παροχές νερού, ηλεκτρισμού και στέγης.

Στο δήμο Άνω Καλαμά, και συγκεκριμένα στον Παρακάλαμο, είναι μόνιμα εγκατεστημένες δεκαέξι (16) εκτεταμένες οικογένειες, που αριθμούν συνολικά ενενήντα δυο (92) άτομα. Από το 1960 είναι εγγεγραμμένοι στα δημοτολόγια της περιοχής και μένουν σε ένα σαφώς οριοθετημένο, αλλά όχι απομονωμένο τμήμα του χωριού.

Οι στεγαστικές συνθήκες είναι στοιχειώδεις. Τα σπίτια συνήθως δεν καλύπτουν τις ανάγκες των διευρυμένων οικογενειών, που ασφυκτικά συμβιώνουν σε αυτά. Το 90% του πληθυσμού της περιοχής ασχολείται επαγγελματικά με τη μουσική, ενώ οι υπόλοιποι με αγροτικές εργασίες εποχιακού κυρίως χαρακτήρα. Ως μουσικοί (οργανοπαίχτες) εξασφαλίζουν επαρκείς πόρους και ταυτόχρονα δημιουργούν ένα μοντέλο επαγγελματικής καταξίωσης και κοινωνικής ανέλιξης. Το παραπάνω πλαίσιο καθιστά το επάγγελμα του μουσικού εξαιρετικά δημοφιλές μεταξύ των νεαρών ηλικιών.

Στο δημοτικό διαμέρισμα Περάματος και συγκεκριμένα στα ανατολικά όρια του αερολιμένα, είναι μόνιμα εγκατεστημένες δύο διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες ρόμικης καταγωγής.

Η πρώτη ομάδα απαρτίζεται από δύο οικογένειες και αριθμεί δεκαπέντε (15) άτομα από τα οποία τα πέντε είναι παιδιά σχολικής ηλικίας. Από αυτά μόνο ένα αγόρι παρακολουθεί «περιστασιακά» μαθήματα στο 25^ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ζωής. Βασικοί οικονομικοί πόροι της ομάδας είναι το πλανόδιο εμπόριο και διάφορες εξωπαραγωγικές δραστηριότητες (επαιτεία- χειρομαντεία). Μένουν σε πρόχειρα παραπήγματα, κατασκευασμένα από νάιλον και τσίγκο χωρίς στοιχειώδεις παροχές.

Η δεύτερη ομάδα αποτελείται από επτά (7) οικογένειες και αριθμεί τριάντα επτά άτομα (37), από τα οποία τα δώδεκα (12) είναι σχολικής ηλικίας. Από τα

δώδεκα παιδιά, τα επτά φοιτούν στο 25^ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ζωής, τα δυο παρακολουθούν μαθήματα στο 10ο Δημοτικό Σχολείο Ιωαννίνων και ένα συνεχίζει την φοίτηση στο 9^ο Γυμνάσιο Ιωαννίνων.

Η πλειοψηφία του πληθυσμού ασχολείται επαγγελματικά με το μεταποιητικό εμπόριο μετάλλου και αλουμινίου για τις ανάγκες του οποίου μετακινούνται οικογενειακώς σε άλλες περιοχές εκτός νομού. Από τις επτά οικογένειες, οι πέντε μένουν σε μόνιμες κατοικίες και οι δύο σε παραπήγματα, που εξασφαλίζουν ωστόσο τις στοιχειώδεις παροχές νερού και ηλεκτρισμού.

Στο Δημοτικό διαμέρισμα Μαρμάρων, εντός της απαλλοτριωμένης ζώνης της παράκαμψης Ιωαννίνων, είναι εγκατεστημένες το τελευταίο εξάμηνο δέκα (10) οικογένειες τσιγγάνικης καταγωγής. Η συγκεκριμένη ομάδα αριθμεί περίπου εξήντα (60) άτομα και αποτελεί τμήμα πολυπληθέστερης ομάδας εκατόν είκοσι ατόμων (120), που μετακινείται μέσα στα όρια του νομού Ιωαννίνων τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια. Η αδυναμία εύρεσης μόνιμου χώρου εγκατάστασης δημιούργησε την ανάγκη για παρέμβαση του Προγράμματος. Περισσότερες λεπτομέρειες θα αναφέρει η συνάδελφος κα. Παλαμά.

Στο νομό Ιωαννίνων, μεταξύ των τεσσάρων ομάδων τσιγγάνων που εντοπίστηκαν, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ομάδα η οποία είναι εγκατεστημένη στο Δημοτικό διαμέρισμα Μαρμάρων, όπως προαναφέρθηκε. Πρόκειται για μια ομάδα εξήντα περίπου ατόμων μετακινούμενη μέσα στα όρια του νομού.

Η συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια εγκαθίσταται σε περιοχές αυθαίρετης δόμησης, κυρίως εκτός σχεδίου πόλης. Η συχνή μετακίνησή τους οφείλεται στις αντιδράσεις της τοπικής κοινωνίας. Οι κάτοικοι πιστεύουν ότι η εγκατάσταση τσιγγάνων στην περιοχή τους προκαλεί σειρά προβλημάτων όπως: αύξηση κλοπών, εγκληματικότητας και αισθητική υποβάθμιση της περιοχής.

Τα περισσότερα μέλη της ομάδας μένουν σε τροχόσπιτα και πρόχειρα παραπήγματα, δίχως παροχές νερού, ηλεκτρισμού και στοιχειώδεις εγκαταστάσεις υγιεινής. Την παρούσα χρονική περίοδο, βρίσκονται εγκατεστημένοι στη ζώνη παράκαμψης Ιωαννίνων και είναι υποχρεωμένοι να εκκενώνουν το χώρο κάθε φορά που συνεχίζονται οι εργασίες αποπεράτωσης της οδικής αρτηρίας. Αξιοσημείωτο είναι ότι κανένα από τα παιδιά του καταυλισμού δεν έχει παρακολουθήσει μαθήματα, παρά μόνο στα πλαίσια του Προγράμματος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για την

Εκπαίδευση των Τσιγγανοπαίδων, κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 1998-1999 και 1999-2000.

Για την ένταξη των παιδιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η ικανοποίηση των βασικών αναγκών διαβίωσης (διατροφή, στέγαση, υγειονομική περίθαλψη). Η έλλειψη μόνιμης εγκατάστασης αναιρεί το δικαίωμα στη θεσμική αναγνώριση από το Ελληνικό κράτος (Αστική και Δημοτική κατάσταση), χωρίς την οποία δεν προκύπτουν βασικά δικαιώματα, όπως για παράδειγμα αυτό της εκπαίδευσης. Κάτω από αυτές τις συνθήκες λοιπόν, προκύπτει η ανάγκη διαμεσολαβητικής δράσης του δικτύου για την εποικοδομητική συνεργασία των αρμόδιων φορέων (όπως π.χ. Περιφέρεια Ηπείρου, Νομαρχίες, Δήμοι, Ο.Ε.Κ.) τόσο μεταξύ τους, όσο και με τις ομάδες αναφοράς. Έτσι, θα καταστεί δυνατό να εξασφαλισθούν οι ελάχιστες προϋποθέσεις για τη βελτίωση των συνθηκών στέγασης και υγείας.

Ένας από τους φορείς που εμπλέκονται στην προσπάθεια παραχώρησης οικοπέδου ή εύρεσης δημόσιου χώρου αντί ενοικίου, είναι η Περιφέρεια Ηπείρου. Το διάστημα αυτό διαχειρίζεται πρόγραμμα του Υπουργείου Εσωτερικών, που αναφέρεται σε τομείς στέγασης, κατάρτισης, εκπαίδευσης ενηλίκων, υγείας-πρόνοιας, πολιτισμού και αθλητισμού.

Έτσι λοιπόν, πραγματοποιήθηκε συνάντηση των εκπροσώπων της Περιφέρειας Ηπείρου, του Δήμου Ιωαννιτών και του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Στη συνεδρία πήρε μέρος η υπεύθυνη τριμελής επιτροπή του *Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων*, με την κ. Ε. Ρόκου σε συντονιστικό ρόλο, τον Επιστημονικό Υπεύθυνο Καθηγητή κ. Π. Παπακωνσταντίνου, την ομάδα δικτύου, και τέλος τον Αντιδήμαρχο Ιωαννίνων, κ. Σ. Καμπέρη.

Αυτή η πρώτη επαφή για ανεύρεση γης στάθηκε άκαρπη. Ο Αντιδήμαρχος αρχικά δεν αναγνώρισε τη μόνιμη εγκατάσταση της πληθυσμιακής ομάδας στο συγκεκριμένο δήμο, εφόσον δεν είναι δημότες Ιωαννιτών και τους χαρακτήρισε «διερχόμενους». Κατόπιν, μίλησε για την αναβάθμιση της παραλίμνιας περιοχής όπου διέμεναν πριν από μερικά χρόνια. Κατ' αυτόν τον τρόπο απέκλεισε οποιοδήποτε ενδεχόμενο παραχώρησης κάποιας δημοτικής έκτασης.

Δεύτερη προσπάθεια ανεύρεσης οικοπέδου έγινε σε μια άτυπη συνάντηση του δικτύου με το Δήμαρχο Μολοσσών, κ. Μ. Παντούλα. Ο Δήμαρχος φάνηκε ιδιαίτερα ενήμερος για το θέμα της εγκατάστασης της συγκεκριμένης ομάδας τσιγγάνων.

Ωστόσο, εξέθεσε το πρόβλημα της αντίδρασης της τοπικής κοινωνίας αναφορικά με την εγκατάσταση μιας ξένης ομάδας στο δήμο από τη στιγμή που καμία παρόμοια πληθυσμιακή ομάδα στο παρελθόν δε βρέθηκε στα όρια της περιοχής.

Παράλληλα η ομάδα του Πανεπιστημίου στράφηκε προς τον Οργανισμό Εργατικής Κατοικίας. Ο κ. Ν. Θεοδώρου και η προϊσταμένη κ. Καζούκα, επιδεικνύοντας κοινωνική ευαισθησία, ανέφεραν την ύπαρξη ενός ανεκμετάλλετου οικοπέδου, το οποίο ανήκει στο Υπουργείο Γεωργίας. Μετά από επικοινωνία με τις αρμόδιες υπηρεσίες, η αρνητική απάντηση για την εκμετάλλευση της συγκεκριμένης έκτασης ήταν άμεση. Η δικαιολογία ήταν ότι στο παρελθόν παρόμοιες ενέργειες σε άλλους δήμους δημιούργησαν κλίμα οξύτητας και ρατσιστικών αντιδράσεων.

Αναδεικνύεται λοιπόν, επανειλημμένως, το κοινωνικοπολιτικό πρόβλημα της εγκατάστασης των τσιγγάνων, αφενός μέσω της άρνησης της τοπικής κοινωνίας να τους εντάξει και, αφετέρου μέσω της απροθυμίας της Τοπικής Αρχής να διαφοροποιηθεί από την κοινωνική επιταγή.

Κατά συνέπεια, στο μέλλον θα επιδιωχθεί επαφή και με άλλους φορείς για την επίλυση του προβλήματος εγκατάστασης της συγκεκριμένης ομάδας έτσι, ώστε να δρομολογηθεί η ένταξη των παιδιών στο σχολείο.

Παράλληλα με αυτή τη δράση του δικτύου ένα άλλο σημαντικό πεδίο δράσης αφορά στην εκπαιδευτική πραγματικότητα. Προβλήματα που δημιουργούνται μέσα στη σχολική κοινότητα απαιτούν νέες ερευνητικές προσεγγίσεις, τις οποίες θα σας αναπτύξει η κα Κατσαδήμα.

Στο πλαίσιο υλοποίησης του προγράμματος «Ένταξη Τσιγγανοπαίδων στο Σχολείο» προέκυψε η ανάγκη συνεργασίας με όλους εκείνους τους φορείς, που έμμεσα ή άμεσα εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αρχικά, θεωρήθηκε σκόπιμη η επαφή με τις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ενώ στην πορεία στραφήκαμε και σε άλλες Δημόσιες Υπηρεσίες (όπως στην Πρόνοια, στην Υγειονομική Υπηρεσία της Νομαρχίας, στην Περιφέρεια Ηπείρου.) Στο ίδιο πνεύμα συνεργασίας πραγματοποιήθηκαν οι κοινές επισκέψεις μας, με τον Επιστημονικό Υπεύθυνο του προγράμματος, Καθηγητή κ. Π. Παπακωνσταντίνου στα σχολεία αναφοράς.

Έχοντας ως αφετηρία προηγούμενες εκθέσεις, τα παρακάτω σχολεία δημιουργούν ένα σταθερό πλαίσιο αναφοράς και ταυτόχρονα ένα πεδίο νέας ερευνητικής προσέγγισης. Στο νομό Άρτας η έρευνα επικεντρώθηκε στο 10^ο και 2^ο

Δημοτικό Σχολείο ενώ στο νομό Ιωαννίνων στο 25^ο Νέας Ζωής, στο 10^ο Ιωαννίνων και στα Δημοτικά Σχολεία Παρακαλάμου και Ελεούσας.

Σε πρώτη φάση η έρευνα αφιερώθηκε στην παρακολούθηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και σε συνεντεύξεις με τους διδάσκοντες. Οι συνεντεύξεις, που πραγματοποιήθηκαν με τη βοήθεια ανοιχτών και κλειστών ερωτήσεων, έδωσαν μια γενική εικόνα για κάθε σχολείο. Παράλληλα, από τη συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία αντλήσαμε σημαντικές πληροφορίες για το βαθμό ένταξης και τις επιδόσεις των τσιγγανοπαίδων. Συνολικά λοιπόν μπορούμε να επισημάνουμε:

1^ο Στην πλειοψηφία τους οι μαθητές αντιμετωπίζουν πρόβλημα στην επεξεργασία του γραπτού και του προφορικού λόγου, με αποτέλεσμα η σχολική τους επίδοση να είναι σημαντικά κατώτερη από το αναμενόμενο για την ηλικία τους επίπεδο.

2^ο Η κατανομή των μαθητών στις τάξεις γίνεται σύμφωνα με το γνωστικό τους επίπεδο και την επίδοση τους. Το παραπάνω φαινόμενο έχει ως αποτέλεσμα να παρατηρούνται σημαντικά λειτουργικά προβλήματα στην εκπαιδευτική διαδικασία.

3^ο Η μελέτη στο σπίτι είναι υποτυπώδης, καθώς δυσκολεύονται ακόμη και να κατανοήσουν τόσο την έννοια, όσο και την ύλη της κατ' οίκον εργασίας. Κατά συνέπεια, βασίζονται αποκλειστικά στη δουλειά στο σχολείο. Η έλλειψη εξάλλου βοήθειας από το οικογενειακό περιβάλλον, που οφείλεται στον οργανικό αναλφαριθμητισμό των γονέων, επιδεινώνει το πρόβλημα.

4^ο Μολονότι η φοίτηση σε γενικές γραμμές είναι τακτική, χαρακτηρίζεται από μια δυσκολία προσαρμογής στο ωρολόγιο πρόγραμμα.

5^ο Ιδιαίτερο ενδιαφέρον δείχνουν για τα μαθήματα της Μουσικής, της Γυμναστικής, της Ολυμπιακής Παιδείας και των Αγγλικών. (και)

6^ο Στις πρώτες τάξεις, η προσαρμογή των παιδιών δυσχεραίνεται από το γεγονός ότι οι μαθητές αυτοί στην πλειοψηφία τους δεν έχουν φοιτήσει σε Νηπιαγωγεία έτσι, ώστε να ενταχθούν άμεσα στο κλίμα της σχολικής ζωής.

Στο νομό Άρτας το 10^ο μονοθέσιο Δημοτικό Σχολείο λειτουργεί ως σχολείο τσιγγανοπαίδων και συστεγάζεται με το 2^ο. Οι έντεκα (11) μαθητές του σχολείου είναι ενταγμένοι σε τάξεις, σύμφωνα με τη γνωστική τους επίδοση και η φοίτηση τους μπορεί να θεωρηθεί «κανονική». Οι σχέσεις μεταξύ τους είναι καλές, καθώς προέρχονται από κοινή ομάδα αναφοράς, ενώ οι συναναστροφές τους με τους υπόλοιπους μαθητές είναι περιορισμένες. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στο σχολείο δε φοιτούν κορίτσια και η σχολική εκπαίδευση αφορά αποκλειστικά

στα αγόρια. Η αρνητική στάση της οικογένειας για την εκπαίδευση των κοριτσιών σκιαγραφεί μια άλλη διάσταση των σεξιστικών διακρίσεων, που αναπαράγονται σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής ζωής των τσιγγάνων.

Στο 2^ο Δημοτικό Σχολείο είναι πλήρως ενταγμένοι τρεις (3) μαθητές με ρόμικη καταγωγή. Η φοίτηση τους είναι κανονική και δε διαφέρει σε τίποτα από εκείνη των υπόλοιπων παιδιών.

Στο 25^ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ζωής, μολονότι δεν είναι αμιγώς σχολείο τσιγγανοπαίδων, φοιτούν μόνο μαθητές με ρόμικη προέλευση. Οι είκοσι οκτώ (28) μαθητές του σχολείου είναι πλήρως ενταγμένοι σε κανονικές τάξεις και η φοίτηση τους είναι τακτική. Η οργανικότητα του σχολείου (τριθέσιο) δυσχεραίνει το έργο των δασκάλων, ενώ προβλήματα παρουσιάστηκαν τη φετινή σχολική χρονιά με τις αλλεπάλληλες αλλαγές δασκάλων στην Πρώτη και Δευτέρα Δημοτικού.

Σε ότι αφορά την κοινωνική συμπεριφορά, οι σχέσεις μεταξύ των μαθητών γίνονται πολλές φορές εκρηκτικές, αντικατοπτρίζοντας ένα «εσωτερικό» σύστημα ρατσιστικών διακρίσεων, που είναι εξαιρετικά πολύπλοκο και δυσνόητο για έναν εξωτερικό παρατηρητή. Παράλληλα, τα ίδια τα παιδιά γίνονται δέκτες ρατσιστικών αντιδράσεων κατά τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες κοινές με άλλα σχολεία. Γι' αυτό το λόγο οι διδάσκοντες αποφεύγουν τη συμμετοχή του σχολείου σε κοινές δράσεις (εκδρομές/ θεατρικές παραστάσεις). Αξιοσημείωτο επίσης είναι το γεγονός ότι τα υπόλοιπα παιδιά ρόμικης καταγωγής, φοιτούν στο 10^ο Δημοτικό Σχολείο, επειδή οι γονείς θεωρούν τη φοίτηση σε μη αμιγές σχολείο ως δείγμα κοινωνικής ανόδου.

Στο 10^ο Δημοτικό Σχολείο Ιωαννίνων φοιτούν είκοσι πέντε (25) μαθητές ρόμικης καταγωγής. Στάθηκε, όμως, αδύνατο να παρακολουθήσουμε την εκπαιδευτική διαδικασία και η έρευνα βασίστηκε αποκλειστικά στις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων με τους δασκάλους. Κατά συνέπεια η εικόνα που έχουμε από το συγκεκριμένο σχολείο είναι ιδιαίτερα ελλιπής και συγκεχυμένη.

Η πλειοψηφία των μαθητών είναι πλήρως ενταγμένη σε κανονικές τάξεις, ενώ επτά (7) μαθητές φοιτούν στο Τμήμα Ένταξης. Τα παιδιά αυτά παρακολουθούν σε σταθερή βάση Γλώσσα και Μαθηματικά. Παράλληλα, άλλοι (5) πέντε μαθητές λαμβάνουν περιστασιακά βοήθεια μέσα στις τάξεις τους.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι από τους δασκάλους του σχολείου έχουν παρακολουθήσει τα αντίστοιχα επιμορφωτικά σεμινάρια της προηγούμενης φάσης υλοποίησης του Προγράμματος.

Στο Δημοτικό Σχολείο Ελεούσας, φοιτούν τσιγγανόπαιδες που οι οικογένειές τους, είναι σε μεγάλο βαθμό ενταγμένες στο κοινωνικό σύνολο της περιοχής. Παρ' όλ' αυτά, παρατηρείται μερική περιθωριοποίηση εκ μέρους των συμμαθητών τους. Η φοίτηση των παιδιών χαρακτηρίζεται τακτική, εκτός από δύο εξαιρέσεις στην Πρώτη και στην Τετάρτη τάξη, που πρακτικοί λόγοι καθιστούν δύσκολη την έγκαιρη προσέλευσή τους στο σχολείο.

Το τμήμα ένταξης παρακολουθούν επτά (7) τσιγγανόπαιδες, που παρουσιάζουν δυσκολίες κυρίως στη Γλώσσα. Τέλος, σε αντίθεση με ότι παρατηρείται στα υπόλοιπα σχολεία αναφοράς, τα κορίτσια συνεχίζουν κανονικά στις επόμενες βαθμίδες εκπαίδευσης.

Στο εξαθέσιο Δημοτικό Σχολείο Παρακαλάμου φοιτούν δεκαεννιά (19) μαθητές με ρόμικη καταγωγή. Οι αρμονικές σχέσεις της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας με τους υπόλοιπους κατοίκους της περιοχής έχουν αντίκτυπο και στην ποιότητα της φοίτησης των παιδιών. Στην πλειοψηφία τους οι μαθητές είναι πλήρως ενταγμένοι σε κανονικές τάξεις, ενώ μόνο τέσσερις (4) φοιτούν παράλληλα στο Τμήμα Ένταξης.

Το μαθησιακό τους επίπεδο, ενώ σε γενικές γραμμές παρουσιάζεται χαμηλό, (ιδίως στη χρήση της γλώσσας), είναι ανώτερο από αυτό των άλλων περιοχών αναφοράς. Η πλειοψηφία των μαθητών συμμετέχει στο Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης στα πλαίσια λειτουργίας του οποίου παρουσιάστηκαν τέσσερα θεατρικά έργα.

Ωστόσο, ανασταλτικά λειτουργεί ο συντηρητικός κύκλος της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας, που αναπαράγει και συντηρεί τις διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα. Ως συνέπεια, μικρός αριθμός κοριτσιών συνεχίζει στις επόμενες βαθμίδες εκπαίδευσης. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί μαθήτρια της ΣΤ' τάξης, που διέκοψε τη φοίτηση στα μέσα της σχολικής χρονιάς. Με αφορμή το παραπάνω περιστατικό ήρθαμε σε επαφή με την οικογένεια της μαθήτριας και προσπαθήσαμε με λογικά επιχειρήματα να κάμψουμε τις αντιρρήσεις της. Η πρόωμη λοιπόν αποχώρηση των κοριτσιών από το σχολείο ή σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και ο πλήρης αποκλεισμός τους από την εκπαίδευση, δημιουργούν νέα μέτωπα επιστημονικής διαπραγμάτευσης.

Κρίνεται λοιπόν σκόπιμο να ερευνήσουμε τους μηχανισμούς εκείνους που επιστρατεύει η οικογένεια- ομάδα για την επιβολή αυτού του θεσμικού αποκλεισμού εις βάρος των κοριτσιών. Ο αποκλεισμός αυτός αντιπροσωπεύει μια οπτική μέσα από την οποία μπορεί κανείς να αντιληφθεί πώς συγκροτείται το κοινωνικό φύλο (gender) ως έννοια. Αν δεχτούμε λοιπόν ότι η θέση της γυναίκας είναι πολιτισμικά και κοινωνικά προσδιορισμένη, τότε μπορούμε να κατανοήσουμε πώς η ομάδα προβάλλει την άμεση αποχώρηση από το σχολείο ως απαραίτητη προϋπόθεση για την διαφύλαξη της «τιμής» της νεαρής γυναίκας. Η «τιμή» είναι βασικός παράγοντας στη διαμόρφωση του αξιακού συστήματος των τσιγγάνων και παραπέμπει, όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί ο Herzfeld (1998:84) στην «επιθετική παρουσίαση ενός εξιδανικευμένου εαυτού».

Μεθοδολογικά η έρευνα βασίζεται στις αρχές της εθνογραφίας. Ημιδομημένες συνεντεύξεις πραγματοποιούνται στα πλαίσια της επιτόπιας έρευνας. Η επιλογή του ερευνητικού πεδίου έγινε με βάση τις «διαρροές», που έχουν καταγραφεί στις περιοχές αναφοράς, κατά τη διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος. Αναμφισβήτητα υπάρχουν ποικίλα πλαίσια (όπως το σπίτι, η γειτονιά, το σχολείο) μέσα στα οποία γίνονται οι συνεντεύξεις, ενώ οι πληροφορίες προέρχονται κυρίως από τις μητέρες. Στη διάρκεια αυτών των συνεντεύξεων πολύ συχνά εμπλέκονται και άλλοι πληροφορητές (γιαγιάδες- γειτόνισσες), ενώ η συμμετοχή των υποκειμένων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πλαίσιο δράσης. Αυτή λοιπόν η ποικιλία πλαισίων, τρόπων συμμετοχής και παρατήρησης, λειτουργεί καθοδηγητικά στη συγκέντρωση και στην οργάνωση του ερευνητικού υλικού σε θεματικές ενότητες. Μετά την ολοκλήρωση της πρωτογενούς έρευνας οι επόμενοι στόχοι διαγράφονται ως εξής:

1. Διαστάσεις του εκπαιδευτικού αποκλεισμού
2. Η θέση των κοριτσιών μέσα στην οικογένεια
3. Η θέση τους στην ομάδα αναφοράς
4. Διαδικασίες συγκρότησης του κοινωνικού φύλου (και τέλος)
5. Η έννοια της «τιμής».

Σας ευχαριστούμε!